

18.4.2002

Valtioneuvoston periaatepäätös terveyttä edistävän liikunnan kehittämislinojoista

Hallitusohjelman mukaan tuetaan etenkin terveyttä edistävää ja lasten ja nuorten tervettä kasvua tukevaa liikuntaa. Valtioneuvoston hyväksymässä Terveys 2015 -kansanterveysohjelmassa liikunta nähdään yhtenä tärkeänä keinona väestön terveyden edistämisessä. Sosiaali- ja terveysministeriössä toimi vuonna 2001 terveyttä edistävän liikunnan kehittämistoimikunta, johon osallistui edustajia sosiaali- ja terveysministeriöstä ja opetusministeriöstä ja niiden hallinnonaloilta sekä muista ministeriöistä ja alan järjestöistä. Toimikunta luovutti mietintönsä (komiteamietintö 2001:12) marraskuussa 2001.

Liikunnan myönteisistä terveysvaikutuksista on kiistatonta tutkimusnäyttöä. Liikuntaa lisäämällä voidaan väestön toimintakykyä, terveyttä ja hyvinvointia merkittävästi parantaa sekä säästää julkisen sektorin kustannuksia.

Suomalaisen aikuisväestön harrastusliikunta on lisääntynyt viimeisen 25 vuoden aikana, mutta samalla jokapäiväinen työmatka- ja muu arkiliikunta on vähentynyt. Merkittävää on, että alle puolet aikuisväestöstä liikkuu terveytensä kannalta riittävästi. Lasten ja nuorten parissa liikunta-aktiivisuus on jakautunut voimakkaasti. Eräissä tutkimuksissa on todettu, että vain yksi kolmannes lapsista liikkuu terveen kasvun kannalta riittävästi ja että jopa viidesosa 15–18 -vuotiaista on liikunnallisesti täysin passiivisia. Iäkkäillä ihmisillä liian vähäinen fyysinen aktiivisuus aiheuttaa toimintakyvyn heikkenemistä, itsenäisen arkitoiminnan rajoittumista sekä ennen-aikaista hoivan tarvetta.

Liikkumattomuus lisää huomattavasti monien sairauksien vaaraa. On arvioitu, että passiivisilla henkilöillä sairauksien vaara suhteessa kohtuullisesti liikkuviin on: sepelvaltimotaudissa, aivohalvauksessa ja lihavuuden kehittymisessä noin kaksinkertainen, aikuisiän sokeritautissa 20–60 prosenttia, verenpainetaudissa 30 prosenttia, paksusuolen syövässä 40–50 prosenttia ja osteoporoottisissa luunmurtu-

missa 30–50 prosenttia suurempi. Suomalaisessa alueellisessa tutkimuksessa on osoitettu, että suomalaisten sairaalapalvelujen käyttö on 25–35 prosenttia vähäisempää fyysisesti aktiivisimmalla kolmanneksella verrattuna passiivisimpaan kolmannekseen.

Liikuntalain (1054/1998) tarkoituksena on mm. edistää väestön hyvinvointia ja terveyttä sekä tukea lasten ja nuorten kasvua ja kehitystä liikunnan avulla. Opetusministeriö vastaa liikuntatoimen yleisestä johdosta, kehittämisestä ja yhteensovittamisesta liikunnan yhteistyössä valtionhallinnossa. Kunnan tulee luoda edellytyksiä kuntalaisten liikunnalle kehittämällä terveyttä edistävää liikuntaa, tukemalla kansalaistoimintaa, tarjoamalla liikuntapaikkoja sekä järjestämällä liikuntaa ottaen huomioon myös erityisryhmät. Opetusministeriön asiantuntijaelimenä liikuntalain mukaisissa tehtävissä on Valtion liikuntaneuvosto. Terveyttä edistävää liikuntaa ja sitä tukevia olosuhteita kehitetään ja toteutetaan myös useilla muilla hallinnonaloilla ja monien toimijoiden työnä. Yhteistyötä on kehitetty opetusministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön, liikenne- ja viestintäministeriön, ympäristöministeriön ja Metsähallituksen kesken. Liikuntajärjestöt ja enenevästi myös sosiaali- ja terveysalan järjestöt ovat tärkeitä toimijoita terveyttä edistävän liikunnan kehittämisessä.

Terveyttä edistävän liikunnan lisäämiseksi ja siihen liittyvän toiminnan tasapainoiseksi kehittämiseksi on tarpeen tehostaa yhteistyötä yli hallinnonalojen rajojen. Tämä edellyttää, että eri hallinnonalojen toimijoiden ja järjestösektorin yhteistyötä koordinoidaan nykyistä tehokkaammin. Lisäksi tulee varmistaa terveyttä edistävään liikuntaan osoitettujen voimavarojen riittävyys ja niiden tarkoituksenmukainen käyttö.

Terveyttä edistävän liikunnan kehittämistoimikunnan ehdotuksen mukaisesti valtioneuvosto tekee periaatepäätöksen terveyttä edistävän liikunnan kehittämiseksi.

Periaatepäätöksen mukaisesti valmistellaan ja toteutetaan toimenpiteitä sekä tehostetaan ministeriöiden nykyistä toimintaa terveystieteiden alalla seuraavasti:

Terveyttä edistävän liikunnan yhteistyön organisointi

1. Eri ministeriöt vastaavat terveyttä edistävän liikunnan ja sitä tukevien olosuhteiden kehittämistä toimialoillaan. Sosiaali- ja terveysministeriö vastaa kansanterveystyöstä, ennaltaehkäisevästä terveydenhuollosta ja kuntoutuksen kehittämisestä. Opetusministeriö vastaa liikuntatoimen yleisestä johdosta, kehittämisestä ja yhteensovittamisesta sekä liikunnan yhteistyöstä valtionhallinnossa.
2. Ministeriöiden ja muiden tahojen yhteistyön kehittämiseksi valtioneuvosto asettaa sosiaali- ja terveysministeriön yhteyteen kolmeksi vuodeksi kerrallaan neuvottelukunnan, jossa ovat edustettuina keskeiset ministeriöt ja sidosryhmät. Terveyttä edistävää liikuntaa koskevissa asioissa neuvottelukunta tekee esityksiä ja antaa lausuntoja, mutta sillä ei ole itsenäistä toimivaltaa esimerkiksi avustusten jakamisessa.

Terveyttä edistävän liikunnan rahoitus

3. Terveyttä edistävän liikunnan kehittämiseen osoitetaan nykyistä enemmän voimavaroja määrärahakehysten puitteissa lisäämällä ja uudelleen kohdentamalla nykyisiä kansanterveyden edistämiseen tarkoitettuja raha-automaattivaroja ja liikunnan veikkausvoittovaroja.
4. Kuntien sosiaali- ja terveydenhuoltoon sekä liikuntatoimeen kohdistuvan valtion rahoituksen perusteita kehitetään siten, että siinä otetaan huomioon kunnan omat toimenpiteet kunnan asukkaiden terveyttä edistävän liikunnan lisäämiseksi.

Liikuntaa suosiva yhdyskuntarakenne ja arkiympäristö

5. Kaavasunnittelun tavoitteiden asettamisessa, kaavojen vaikutusten arvioinnissa ja kaavojen laadinnassa otetaan huomioon

terveyttä edistävän liikunnan merkitys ja tarpeet. Tiedonkulkua ja vuorovaikutuskäytäntöjä parantamalla mahdollistetaan liikunnan ja terveydenhuollon asiantuntijoiden, asukkaiden ja palvelujen käyttäjien aito osallistuminen uuden maankäyttö- ja rakennuslain mukaisesti ympäristönsä suunnitteluun yhteistyössä kaavoituksen asiantuntijoiden ja päättäjien kanssa.

6. Väestön eniten käyttämiä liikuntapaikkoja kehitetään terveysliikunnan tavoitteiden suuntaisesti. Lähiliikuntapaikkojen kehittäminen erityisesti lasten ja nuorten, iäkkäiden ihmisten, erityisryhmien sekä perheiden tarpeet ja mahdollisuudet huomioon ottaen määritetään kuntien liikuntapaikkarakentamisen painoalueeksi.
7. Kevyen liikenteen väylien, julkisten piha-alueiden ja puistojen käyttöä liikuntapaikkoina tehostetaan liikunnan, terveydenhuollon, ympäristön ja liikenteen asiantuntijoiden yhteistyönä.

Liikunnan edistäminen elinkaaren eri vaiheissa

8. Varmistetaan jokaisen lapsen ja nuoren mahdollisuus päivittäiseen liikkumiseen ja liikuntaan päivähoitossa ja koulussa liittämällä liikunta osaksi hoito- ja koulupäivää sekä lisäämällä liikunnan roolia pienten koululaisten iltapäivätoiminnassa.
9. Kehitetään vuoden 2003 aikana 4–13 -vuotiaille lapsille monipuolinen, iloinen ja liikunnan perustaitoja opettavan liikuntakoulun malli, jota voidaan käyttää erilaisissa toimintaympäristöissä sekä kehitetään 13–18 -vuotiaille nuorille uudenlaista, ei-kilpailupainotteista harrasteurheilutoimintaa.
10. Kehitetään perheliikunnan edistämistapoja ja -palveluita eri toimijoiden yhteistyönä. Perustetaan eri tahojen yhteistyönä valtakunnallinen perheliikunnan edistämisverkosto vuoden 2003 aikana.
11. Vahvistetaan työterveyshuollon roolia työliikunnan ja työpaikan terveysliikunnan suunnittelussa sekä käytetään nykyistä laajemmin liikunta-alan asiantuntijoita työterveyshuollon toteuttamisessa.

12. Käynnistetään vuoden 2004 aikana kansallinen ohjelma kotona asuvien iäkkäiden ihmisten voimaharjoittelun lisäämiseksi tavoitteena tuki- ja liikuntaelimestön toimintakyvyn parantaminen.
13. Laaditaan vuoden 2003 aikana ikääntyvien ohjatun terveystuonnan laatukriteeristö, jonka pohjana on ikääntyvien liikunnan tutkimustieto sekä vanhustyötä koskevat eettiset ohjeet ja suositukset.

Terveyttä edistävä liikunta osaksi kunnan hyvinvointipolitiikkaa

14. Kunnat sisällyttävät terveyttä edistävän liikunnan hyvinvointi-strategiaansa ja eri sektoreiden strategiaihin. Vastuusta ja tehtäväajaosta sovitaan eri hallinnonalojen ja tasojen kesken. Erityis-tukea tarvitsevat ryhmät, kuten mielenterveyspotilaat, ikäihmi-set sekä vammaiset otetaan huomioon. Kunnille annetaan asiantuntija-apua ja niiden kokeilu- ja kehittämishankkeita tue-taan. Kokeiluhankkeita käynnistetään vuoden 2003 aikana.
15. Tuetaan kunnan johdon ja liikuntaviranomaisen koordinaa-tiovastuuta terveyttä edistävän liikunnan kehittämisessä ja vahvistetaan terveyttä edistävän liikunnan painoarvoa ja ase-maa kuntien liikuntatoimen sisällä.
16. Nivelletään liikunnan edistäminen osaksi kunnan terveys-, lii-kunta- ja nuorisoalan palveluketjuja, joita toteuttamassa ovat mukana kunnan toimielimet ja kansalaisjärjestöt.

Terveyttä edistävän liikunnan koulutus

17. Terveystuonnan opetuksen asema koulutuksessa, erityisesti ammatillisessa koulutuksessa, ammattikorkeakoulutuksessa ja yliopistokoulutuksessa otetaan erillisen selvitystyön koh-teeksi vuoden 2003 aikana. Työssä kartoitetaan nykyinen terveystuonnan liittyvän opetuksen laajuus ja sisältö sekä teh-dään ehdotukset koulutuksen yhdenmukaistamiseksi ja kehit-tämiseksi sekä koulutusta järjestävien tahojen yhteistyön ke-hittämiseksi. Selvitys tehdään osana valtakunnallista opetus-suunnitelmien ja tutkinnon perusteiden kehittämistyötä.

Terveyttä edistävän liikunnan tutkimusohjelma

18. Perustetaan ja toteutetaan terveyttä edistävän liikunnan kehittämistoimenpiteiden tueksi tutkimusohjelma osana opetusministeriön tukemaa liikuntatieteellistä tutkimustoimintaa. Ohjelmassa tulee selvittää laajasti liikunnan terveystaikutuksia eri kohderyhmissä sekä tutkia terveystaikutuksen mahdollisuuksia yksilö-, yhteisö- ja ympäristötasolla, tavoitteena luoda vankka tietopohja terveystaikutuksen kehittämis- ja toteutustoimille. Tutkimusohjelman valmistelu käynnistetään vuoden 2003 aikana.

Väestön fyysisen aktiivisuuden ja toimintakyvyn seuranta

19. Luodaan vuoden 2004 aikana pysyvä seuranta- ja tutkimuskokonaisuus, joka tuottaa tietoa koko väestön terveystaikutuksen ja toimintakyvyn tilasta ja niiden muutoksista. Tutkimuskokonaisuuden suunnittelussa ja toteutuksessa hyödynnetään Kansanterveyslaitoksen väestötasoisia seuranta- ja tutkimuksia sekä muita aiheeseen liittyviä väestötasoisia tutkimuksia.

Periaatepäätöksen toteuttaminen, toteuttamisen edellytykset ja seuranta

- 20.** Valtioneuvosto pitää tärkeänä, että eri viranomaiset, organisaatiot, kunnat ja kansalaisjärjestöt toteuttavat terveyttä edistävän liikunnan kehittämistoimikunnan (komiteamietintö 2001:12) ehdotuksia mahdollisimman laajasti ottaen huomioon tämän periaatepäätöksen kannanotot.
- 21.** Valtioneuvosto pitää tärkeänä, että resursseja kohdennetaan eri hallinnonaloilla tässä periaatepäätöksessä esitettyihin toimiin.
- 22.** Periaatepäätöksen toteutumista koordinoivat ja seuraavat sosiaali- ja terveystaikutusministeriö ja opetusministeriö toimialoillaan sekä tässä perustettava neuvottelukunta neuvoa-antavana elimenä.